

NOTES AL PAS D'ALTAFULLA PELS PRIMERS ANYS DE LA GUERRA DE SEPARACIÓ (1640-1642)

Manel Güell Junkert

Resum: Els primers anys de la guerra de Separació (1640-1659) van ser molt virulents. La frontera militar s'establí al mig del Camp de Tarragona i afectà totes les poblacions. Altafulla va quedar exposada al pas de tropes, a l'ocupació i a les incursions. Les poques notícies que tenim, ens han arribat des de les pàgines d'un dietari escrit per un alt funcionari de l'exèrcit hispànic.

Paraules clau: Guerra de Separació, Altafulla, exèrcit hispànic, francesos, incursions, Tarragona, Tamarit, batalla campal.

Estadística: 24 notes, 2 centres documentals consultat, 37 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: Los primeros años de la guerra de Separación (1640-1659) fueron muy virulentos. La frontera militar se estableció en medio del Camp de Tarragona y afectó a todas las poblaciones. Altafulla quedó expuesta al paso de tropas, a la ocupación y a las incursiones. Las pocas noticias que poseemos, nos han llegado desde las páginas de un diario escrito por un alto funcionario del ejército hispánico.

Palabras clave: Guerra de Separación, Altafulla, ejército hispánico, franceses, incursiones, Tarragona, Tamarit, batalla campal.

Estadística: 24 notas, 2 centros documentales consultados, 37 obras bibliográficas citadas.

Abstract: The first years of the War of Separation (1640-1659) were very virulent. The military border was established in the middle of the Camp de Tarragona and affected all the populations. Altafulla was exposed to the passing of troops, occupation and raids. The scarces news that we have has come to us from the pages of a chronicle written by a high official of the Hispanic army.

Keywords: War of Separation, Altafulla, hispanic army, french, raids, Tarragona, Tamarit, fierce battle.

Statistic: 24 notes, 2 documentary consulted centers, 37 bibliographical mentioned works.

Résumé: Les premières années de la guerre de Séparation (1640-1659) furent très virulentes. La frontière militaire a été établie au milieu du Camp de Tarragone et a affecté toutes les populations. Altafulla a été exposé au passage des troupes, à l'occupation et aux incursions. Les quelques nouvelles que nous avons nous viennent des pages d'un journal rédigé par un haut fonctionnaire de l'armée hispanique.

Mots clés: Guerre de Séparation, Altafulla, armée hispanique, français, incursions, Tarragona, Tamarit, bataille féroce.

Statistique: 24 notes, 2 centres documentaires consultés, 37 oeuvres bibliographiques citées.

Revolta dels Segadors i guerra de Separació

El dia de Corpus de 1640 els catalans s'alçaren desfermant la ira continguda contra les tropes hispàniques establertes en el Principat. La soldadesca havia abusat de la població civil i les autoritats militars i governatives, impertorbables, només sabien imposar fortes contribucions i forçar llevés a la pagesia del país¹.

La Revolta dels Segadors de 1640 donà pas a la Guerra de Separació quan Madrid, ben lluny d'intentar composar la situació pacíficament i a través del diàleg i la negociació, formà un colossal exèrcit de 30.000 homes i el llençà, a final d'any, contra els catalans, per tal de sufocar la rebel·lió a sang i a foc. Un cop entrats per Tortosa, van esclafar sense pietat tota resistència matant milers de catalans, fins que foren aturats a Montjuïc, on les forces catalanofranceses els derrotaren estrepitosament (gener de 1641). Fins aquell moment, embriacs de sang, d'ençà els hispànics patiren una forta ressaca, i retirant-se atropelladament a Tarragona, posaren guarnició a la ciutat i a totes les poblacions importants de les comarques properes. Esperaven la contraofensiva dels francesos, que no es va fer esperar, i que els obligà a replegar-se progressivament (abril de 1641) fins a tancar-se, literalment, dins de Tarragona².

¹ Per la Revolta de 1640, vegeu: ASSARINO, LUCA. *Revoluzioni di Catalogna*. Bologna: Giacomo Monti, 1648; ELLIOTT, J.H. *La revolta catalana 1598-1640*. 2a. ed. Barcelona: Vicens-Vives/Crítica, 1989 (1966); SIMON I TARRÉS, ANTONI. "Catalunya en el siglo XVII. La revuelta campesina y popular de 1640". *Estudi General*, Col·legi Universitari de Girona, I (1981) 137-147; GÜELL, MANEL. *Camí a la revolta (1625-1640)*. Lleida: Universitat, 2008 (Josep Lladonosa; 9).

² Per la invasió de 1640, vegeu: *Breve y verdadera relacion de la entrada del Marques de los Veles en Cataluña, y la retirada de su exercito de Barcelona...* Barcelona: Sebastian y Jaume Matevat, 1640 (Gabriel Nogués, 1641); MELO, FRANCISCO MANUEL DE - TIÓ, JAUME. *Historia de los movimientos de separación y guerra de Cataluña en tiempos de Felipe IV..* Cadis: Edició facsímil de l'edició de Barcelona de 1842, Universitat, 1990; FLORENSA I SOLER, NÚRIA; MANEL GÜELL. 'Pro Deo, pro rege et pro patria'. *La revolució catalana i la campanya militar de 1640 a les terres de Tarragona*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana / Òmnium, 2005; SIMON I TARRÉS, ANTONI. *Pau Claris. Líder d'una classe revolucionària*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2008 (Abat Oliba; 285). Per la guerra de Separació (1640-1659), vegeu: SANABRE, JOSEP.

Amb l'arribada de l'exèrcit francès els dos bàndols van ressituar el front de guerra just pel mig del Camp de Tarragona, amb totes les conseqüències que això comportava. Les comarques tarragonines van resultar enormement perjudicades pels efectes d'una dinàmica bèl·lica, cruenta i impia que, a partir de 1641, va tenir com a epicentre la ciutat de Tarragona, capital de la Catalunya ocupada de Felip IV de Castella. Per fer-nos-en una millor idea, cedim la paraula al professor Salvador-J. Rovira:

“també sofriren penalitats innumbrables la resta de poblacions comarcals, que restaren mig o del tot despoblades ja que els seus habitants, davant els perills de la guerra i l'ocupació, optaren per refugiar-se a la muntanya o emigrar. Aquells que van decidir romandre en llurs pobles es veieren sotmesos als abusos i vexacions de la tropa. Les conseqüències de la guerra foren terribles per a Altafulla. El recinte urbà sofrí greus destruccions a causa de les successives ocupacions dels uns i dels altres que patí del 1641 al 1645 i molt especialment del febrer al maig de 1641, en què esdevingué frontera...”³.

Els Penjats, fig. 11 de *Les Grandes Misères de la guerre*, de Jacques Callot (WikimediaCommons)

La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659). Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1956; SERRA I PUIG, EVA. *La guerra dels Segadors*. Barcelona: Bruguera, 1966; SERRA, EVA. “Resistència de Catalunya i decadència castellana: la guerra de Separació”. en: *Història de Catalunya*, IV. Barcelona: Salvat, 1978, 75-104; VIDAL PLA, JORDI. *Guerra dels Segadors i crisi social. Els exiliats filipistes (1640-1652)*. Barcelona: Edicions 62, 1984; ETTINGHAUSEN, HENRY. *La guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. IV. Barcelona: Curial, 1993; TORRES I SANS, XAVIER. *La Guerra dels Segadors*. Lleida: Eumo / Pagès, 2007.

³ ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Història d'Altafulla. II. L'Edat Moderna. 1479-1868*. Altafulla: Centre d'Estudis, 2007, p. 60.

Efectivament, al llarg dels tres primers anys de conflicte (1640-1642), van tenir lloc diverses accions punitives: la invasió castellana, la presa de Cambrils, la victòria de Montjuïc, el setge de Tarragona, la incursió del marquès de la Hinojosa, la victòria sobre l'exèrcit del duc de Povar, etcètera. El fet que Altafulla estigui situada tan a prop de Tarragona, sens dubte la va perjudicar pel pas de tropes, incursions, guarnicions militars forçades i més. Tenim un primer indici del pas de soldats valons per Altafulla, procedents de Reus, a una setmana del Corpus de Sang, el 12 de juny de 1640, gràcies a l'anotació d'un rebut de lloguer dels rucards que van emprar com a transport⁴.

Malauradament, els fons documentals locals d'aquesta època no ens han pogut arribar i només podem comptar amb algunes poques notícies extretes d'una crònica castellana⁵. Reunir-les, ordenar-les, contar-les i interpretar-les en el seu espai, context i cronologia, és el que ens ha decidit a escriure les següents pàgines. No podem aspirar a detallar els fets en què es veié involucrada Altafulla aquests primers anys de conflicte, però potser sí a esbossar una idea que ens mostri els sofriments i penalitats que la vila degué passar. Com les van passar totes les poblacions de la contornada⁶. És el que tenen les guerres...

1641

Quan l'exèrcit hispànic marxà de Tarragona, camí de Barcelona, els primers dies de 1641, degué creuar Altafulla per força, ocasió que Rovira aprofita per especular que

⁴ Arxiu Comarcal del Baix Camp [= ACBC], *Fons municipal de Reus*, lligall "Guerras contra Francia", 1542-1704, reg. 1755/1759.

⁵ El Diario de las guerras de Cataluña por los años 1640, 1641 y 42. Biblioteca Nacional de España [= BNE], Manuscritos [= ms.], reg. 2.337. Sobre aquest interessant dietari hem tingut ocasió de fer una extensa explicació a GÜELL, MANEL. «El Diario de las guerras de Cataluña por los años 1640, 1641 y 1642. Un dietari inèdit dels primers anys de la guerra de Separació al Camp de Tarragona (1640-1642)». Butlletí Arqueològic, RSAT, Tarragona, 33 (2011) 263-295. El citarem: Diario de las guerras....

⁶ S'han estudiat i publicat els casos de: Barberà, Cambrils, Constantí, Pira, el Pla, Poblet, Reus, Sarral, Valls, Vila-seca, etcètera. GÜELL JUNKERT, MANEL. "La Conca de Barberà i la Baixa Segarra en flames. La campanya de Lleida de 1642". *Recull*, Associació Cultural Alt Gaià, Santa Coloma de Queralt, 3 [1995] 141-153; IGLÉSIES, JOSEP. *El setge de Cambrils l'any 1640*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1967 (Episodis de la Història; 42); GÜELL, MANEL. *Constantinus infelix. La guerra de Separació (1640-1659)*. Constantí: Ajuntament, 2013; GUAL I VILÀ, VALENTÍ. "Les misèries de la guerra. Pira, 1635-1670". *Aplec de treballs*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 18 (2000) 27-56; GORT JUANPERE, EZEQUIEL; MERCÈ IGLÉSIES SOLÉ. *El Pla de Santa Maria a mitjan segle XVII i la guerra de Separació*. El Pla de Santa Maria: Ajuntament, 2005 (Vilalba; 4); SANABRE, JOSEP. "Memorial del monestir de Poblet al primer ministre de França cardenal Mazarí, 1643". *Miscel·lània Populetana*, Poblet, 1 (1996) 463-482; GÜELL, MANEL. «Reus, vila oberta. Els primers anys de la guerra de Separació». *Manuscrits*, UAB, 30 (2012) 15-54; ALENTORN I BALLESTER, FRANCESC. *Els valencs pel carrer de l'amargura (la vila de Valls a través de la guerra de Separació) 1639-1660*. Valls: E.Castells, impresor, 1931; GÜELL, MANEL. "Valls durant els primers anys de la guerra dels Segadors". *Quaderns de Vilaniu*, Valls, 39 (2001) 47-69; GÜELL, MANEL. "L'assalt a Vila-seca i al fort de Salou durant la guerra dels Segadors (desembre de 1640)", *El Pont de Fusta*, Vila-seca, 253 (març 2001) 22-23.

va ser saquejada amb tota probabilitat⁷. No anava gens desencaminat, però el cert és que no en tenim prova documental. El més probable és que els altafullencs, a l'igual que els tarragonins, fossin obligats a col·laborar aportant bastiments als castellans, sota l'amenaça d'un saqueig en regla, ja que aquesta mena de brutalitats, els hispànics les reservaven per a les poblacions renitents i/o inobedients.

Montjuïc

Batalla de Montjuïc. Mort del duc de San Jorge (1641) Gravat (www.arrecaballos.es/edad-moderna/guerra-franco-espanola-1635-1659/sublevacion-de-cataluna-1640/)

Els militars de Felip IV van marxar ufanosos sobre Barcelona, convençuts que amb l'assalt i presa de la capital catalana acabaria el seu periple triomfal. Però els barcelonins, ben organitzats i ensinistrats a corre-cuita per militars francesos professionals que ja hi havien arribat, van defensar bé els seus murs i van refusar l'atac dels hispànics; el més granat de la cavalleria hispànica no va poder amb una força mixta de cavalleria regular francesa i lleugera catalana, inferior en nombre, al pla de Valldonzella. A l'acabar el dia els hispànics es van trobar igual que al començar la batalla, però amb uns 1.500 soldats menys abatuts per l'enemic, i en una posició insostenible, sense pertrets, tallades totes les comunicacions i amb una lleva massiva de catalans que acudien de tot

⁷ ROVIRA. *Història d'Altafulla...*, p. 60.

el territori a punt d'arribar. La victòria de Montjuïc el 26 de gener de 1641 (derrota per als castellans), va marcar el punt d'inflexió a la campanya militar de 1640⁸.

La historiografia conta que, llavors, es van haver de replegar fins a Tarragona, però el cas és que la tornada va ser tot menys un replegament tàctic: la marxa, a corre-cuita i evitant caure en els paranys dels miquelets, va ser atropellada, desordenada i pràcticament a la desbandada. Només cal veure que si van necessitar uns vint-i-cinc dies per plantar-se davant de Barcelona a marxar forçades, com degueren ser de desesperades a la tornada unes marxar que feren el camí a Tarragona en poc més de vuit dies!⁹

Setge a Tarragona

La contraofensiva francocatalana estava cantada i seria una realitat en poques setmanes. Així, doncs, els hispànics es fortificaren a Tarragona i establiren un cinturó defensiu al seu voltant, que anava de Salou a Tamarit, passant per poblacions mínimament fortificades com Cambrils, Vila-seca, Reus, Constantí, Valls, Vila-rodona, Torredembarra o el Catllar. En cada una d'aquestes poblacions deixaren una guarnició. També a Altafulla, on anà a parar una unitat dels pèl-rojos de l'Illa dels Tristos Destins. No s'hi estigueren gaire temps. La darrera setmana d'abril les primeres tropes de l'exèrcit francès creuaven el coll de Balaguer amb artilleria i la clara intenció de plantar-se davant de Valls a finals de mes. Els hispànics retrocediren i es replegaren de totes les seves posicions, tancant-se a Tarragona, a Salou i a Constantí. Així, els irlandesos van abandonar Altafulla i marxaren cap a Constantí¹⁰.

Durant el setge francocatalà contra la Tarragona ocupada pels hispànics (4 de maig - 31 d'agost de 1641), van tenir lloc diverses accions (incursions, assalts, paranys, persecucions) dins del perímetre que anava des de Salou a Tamarit, pràcticament la comarca del Tarragonès, amb Constantí com a quarter general dels francesos¹¹. La més impor-

⁸ Montjuïc a: FLORENSA I SOLER, NÚRIA. "La derrota del ejército hispánico en Barcelona 'la batalla de Montjuïc'. Antecedentes y desarrollo de la guerra". en: ALCALÁ-ZAMORA, JOSÉ; BELENGUER, ERNEST (coord.). *Calderón de la Barca y la España del Barroco*. II. Madrid: Centro de Estudios Políticos y constitucionales / Sociedad Estatal 'España Nuevo Milenio', 2001, II, 189-206; GÜELL JUNKERT, MANUEL. "Los ejércitos de Felipe IV en el contexto de las alteraciones de Cataluña". en: ALCALÁ-ZAMORA, JOSÉ; BELENGUER, ERNEST (coord.). *Calderón de la Barca y la España del Barroco*. II. Madrid: Centro de Estudios Políticos y constitucionales / Sociedad Estatal 'España Nuevo Milenio', 2001, II, 177-188; GÜELL, MANEL - JORDI LÓPEZ VILAR. "Francisco Plaza (†1641). Un militar milanès enterrat a la Catedral de Tarragona". *Butlletí Arqueològic*, RSAT, 24 (2002) 221-226.

⁹ GÜELL, MANEL. "Guerra menuda, menuda guerra!". *A Carn!* [En línia], Maig de 2012, núm. 19, p. 3-11. Disponible a: <https://blocs.tinet.cat/acarn/files/2012/01/ACarn19Maig121.pdf>.

¹⁰ *Diario de las guerras...*, f. 54v. GÜELL, MANEL. El setge de Tarragona de 1641. Tarragona: Arola, 2003, p. 78-79.

¹¹ Vegeu GÜELL. *El setge...*, p. 111-135, RECASENS COMES, JOSÉ M^a. "El colapso sufrido por la ciudad de Tarragona en la guerra dels Segadors (1640-1652)". *Revista Técnica de la Propiedad Urbana*, Cámara oficial de la Propiedad Urbana de Tarragona, 8 (1963) 51-60 i *Le combat Donné entre l'Armée du Roy, & celle des ennemis près la Ville de Tarragone. Et autres particularités*. París: Isle du Palais, 1641.

tant fou l'anomenada batalla de Tamarit, el 10 de juny, la persecució d'un comboi de farratge hispànic que va mobilitzar quasi 20.000 homes. Efectivament, el que va acabar sent una autèntica batalla campal, va començar amb l'atac a un comboi que havia sortit de Tarragona per donar farratge al bestiar i a la cavalleria, molt a prop de Tamarit. Una part dels hispànics atacats, capitanejats per l'aguerit Cristóbal López, es van fer forts en un casalot proper que molt be podria ser Ferran¹². La batalla va desplaçar-se per diversos indrets entre Tarragona, el Catllar i Tamarit, ben al costat d'Altafulla, des del castell de la qual de ben segur que es va poder seguir el curs d'un combat que, ultra el miler de soldats que van caure aquell dia, va acabar en unes taules mal reconegudes.

Llevat el setge francès sobre Tarragona, els hispànics van començar a sortir i a efectuar tímides incursions sobre les poblacions renitents. El 22 de setembre de 1641 un capità de cavalleria en dirigia una sobre Torredembarra. De tornada, en travessar Altafulla els sorprengué el toc de campanes, que en un principi van confondre per la crida a sometent. Ja es preparaven per a ser atacats quan van recordar que *"hera la fiesta de mañana, que es Santa Tecla, patrona de este arzobispado..."*¹³.

Terra de ningú

Castell d'Altafulla, anys 30 del segle XX. Postal de Lucien Roisin (www.todocoleccion.net)

¹² GÜELL, MANEL. "La batalla de Tamarit (10 de juny de 1641)". *Estudis Altafullencs*, 26 (2002) 7-22, p. 12-13.

¹³ *Diario de las guerras...*, f. 189.

El 26 d'octubre següent Altafulla rebia la il·lustre visita del virrei hispànic interí, Juan Ramírez de Arellano, marquès de la Hinojosa, a qui acompanyaven dos alts comandaments militars, el baró de Seebach, general de l'artilleria, i Simón de Mascarenhas, mestres de camp del terç de mercenaris portuguesos¹⁴. La notícia no comenta què hi van anar a fer, però resulta fàcil especular que, al recer del castell altafullenc, guaitarien de prop els accessos a Tamarit, base naval de les galeres franceses.

Aquells dies, no estava prou definit el domini de cap dels dos bàndols, els francesos marxaven derrotats en no haver pogut prendre Tarragona, però els hispànics estaven molt afeblits per aquella victòria pírrica. Altafulla es trobava massa a prop de Tarragona com per resistir-se als hispànics i en no poder comptar amb els francesos, va decidir (juntament amb Torredembarra) demanar protecció als de Felip IV. Malauradament, fins que no arribessin els reforços de cavalleria, aquests no estaven encara en disposició de destinar guarnicions fora de Tarragona i Altafulla seguiria sent vila oberta i a mercè del primer exèrcit que s'hi atansés¹⁵. El dietarista hispànic ho explica força bé el 13 de novembre de 1641:

“Algunos lugares d'este contorno, particularment Altafulla y Torredembarra, nos llaman y recibirán de buena gana y aún se juzga que todo el Campo de Tarragona ará lo mismo, más nosotros nos allamos con tan poca gente que no podemos divertirla [escampar-la] pues necesitamos de toda para defender esta plaza [Tarragona]”.

1642

Raid sobre el Vendrell

Al tombar l'any, els hispànics ja havien comprat més cavalls a Nàpols i rebut alguns reforços, amb que van poder reorganitzar la tropa. Es sentien més forts i el llavors virrei interí, Juan Ramírez de Arellano, marquès de la Hinojosa, no va voler esperar més per efectuar una incursió important que aixequés la moral dels soldats i significés un bon cop de puny damunt la taula sobre qui dominava a la zona. El desembre havia assaltat Alcover, però per als primers dies de 1642 tenia reservat un objectiu més gros i més allunyat: el Vendrell.

El 7 de gener de 1642, la plaça penedesenca va ser atacada per la més temible

¹⁴ *Diario de las guerras...*, f. 209. Sobre aquests personatges, vegeu GÜELL. *El setge de Tarragona...*, p. 63 (Seebach) i 67-68 (Mascarenhas), i GÜELL, MANEL. “Valls durant els primers anys de la guerra dels Segadors”. *Quaderns de Vilaniu*, Valls, 39 (2001) 47-69, p. 55 (Hinojosa).

¹⁵ *Diario de las guerras...*, f. 228.

de les tropes, els dragons (cavalleria lleugera). Dues-centes cinquanta unitats, més alguna cavalleria, van sortir de Tarragona de nit i abans de les vuit de la matinada ja eren a pocs quilòmetres del Vendrell. Van desmuntar i caminar per apropar-s'hi sense ser descoberts, van dinamitar el portal d'entrada i van irrompre dins. Amos de la situació van capturar el jurat local, van incendiar la vila i es van endur 1.500 caps de bestiar. L'escassa guarnició francesa no va poder impedir-ho, i encara que de seguida van acudir dos regiments de cavalleria regular francesa des de Valls, no hi van ser a temps¹⁶. Els vendrellencs havien recollit molta palla i el foc ho cremà tot. Aquell hivern passarien força fred i gana...

La *razzia* havia estat un èxit, però tampoc els havia sortit de franc. Els vendrellencs els van tancar portes i finestres i s'hi van resistir com van poder; la guarnició disparà contra els assaltants i en matà set i en ferí alguns més. Els dragons tornaven a casa amb la punta de la cua socarrimada i és lògic suposar que estarien irritats i amb el gust agredolç de no haver reeixit plenament. Els altafullencs es prepararen per no ser segon plat d'un saqueig ajornat i quan, de tornada, arribaren els castellans,

*“salió un padre de la Compañía [un jesuïta] y dijo al Marqués [de la Hinojosa] hera aquel un lugar miserable de 20 cassas. Que si su ejército gustava, vendrían a darse con mucho gusto y su ejército se avia de venir luego y los franceses y paysanos avían de destruirles por averse dado, que si su ejército quería enpeñarse en defenderlos, lo viese, y si no, no les hiciese esa mala obra. Pareció vien a todos, y con eso se pasó adelante sin tratar de que se rindiesen”*¹⁷.

Déu n'hi do, la fermesa, sang freda i bona parla del seguidor de Sant Ignasi! Aquell dia de l'Epifania de 1642 els altafullencs van estar de sort, però aquesta no hauria de durar sempre...

Paret-Delgada

És possible que Altafulla fos ocupada pels castellans una setmana després, amb motiu d'una nova incursió del marquès de la Hinojosa a Valls que acabà amb la derrota de Paret-Delgada (18 de gener de 1642)¹⁸. Va ser l'expedició més important, pel volum

¹⁶ *Diario de las guerras...*, f. 262-263 i Biblioteca Nacional de España [= BNE], *Manuscritos*, “Sucesos por años. 1642”, reg. 2734, f. 1-55. També ho esmenta SANABRE, JOSEP. *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1956, p. 196.

¹⁷ *Diario de las guerras...*, f. 263 i BNE, ms., reg. 2374.

¹⁸ Vegeu els pormenors d'aquesta incursió a GÜELL. “Valls durant...”. També, la *Relació de la victòria guanyada per lo excellentissim senyor de la Motte, contra lo Marques de la Inojosa, prop la Vila de Vilallonga*,

d'homes i pertrets d'artilleria que duïen els de Felip IV, i resulta lògic pensar que van aprofitar per ocupar les poblacions del Camp de Tarragona. F. Alentorn afirmava que en aquella ocasió van caure, entre d'altres: la Selva, Reus, Valls, el Pla de Santa Maria, el Vendrell, Altafulla i Tamarit¹⁹.

El que sí que ens diu el dietari que seguim, és que Altafulla estava en poder dels castellans des de finals de febrer, “*Altafulla a admitido guarnición, con que nos a excusado de enbarçarse la gente en tomarla, pues siempre es forçoso por estar cerca de Tamarit, lugar que en qualquier resolución, o a de quedar por nosotros o arrasado...*”²⁰. Aquest comentari posa en evidència el que ja sabíem, que el veritable punt geoestratègic de la zona, no era Altafulla en sí, sinó la rada tamaritenca, molt a propòsit per albergar galeres. De fet, durant el setge de Tarragona de 1641, Tamarit esdevingué la base naval de la flota francesa i era en el seu castell que s'hostatjava l'almirall Sourdis²¹.

Tamarit des de la platja (anys 40) Joan Micó Coca, Arxiu Carles Micó Cornadó (facebook, ‘Tarragona Antiga’, 15-12-2015)

en lo Camp de Tarragona. Barcelona: Pere Lacavalleria, 1642, i la *Relación verdadera de todo lo sucedido en Cataluña, desde los primeros de Setiembre, del año passado de 1641 hasta mediado Febrero de 1642. Contiene el socorro de Perpiñan, y otros buenos sucessos de las Armas de su Magestad contra las de Francia*. Sevilla: Juan Gómez de Blas, 1642.

¹⁹ ALENTORN I BALLESTER, FRANCESC. *Els vallencs pel carrer de l'amargura (la vila de Valls a través de la guerra de Separació) 1639-1660*. Valls: E.Castells, impresor, 1931, p. 58.

²⁰ *Diario de las guerras...*, f. 289 i BNE, ms., reg. 2374, f. 13v.

²¹ GÜELL. *El setge de Tarragona...*, p. 118.

La frustrada expedició de socors a Perpinyà

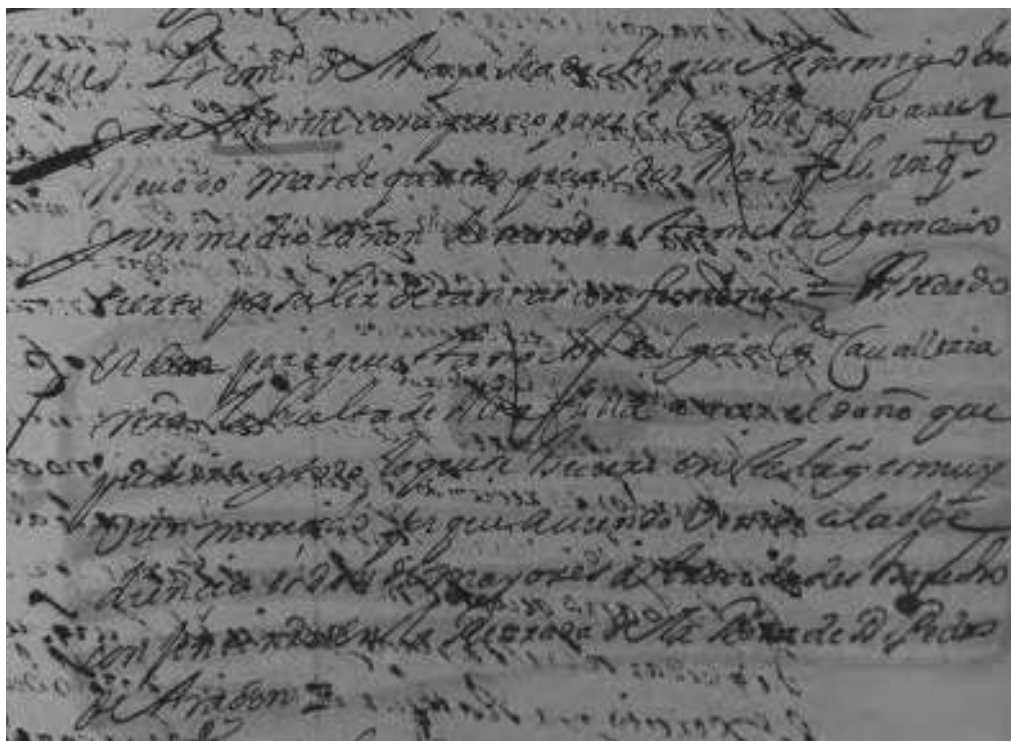

“Rocroi, el último tercio”, pintura d’Augusto Ferrer-Dalmau

En tot cas, aquesta ocupació castellana seria molt breu. A meitat del mes de març baixà del front aragonès un exèrcit hispànic de refresc, sota comandament del que havia de ser el nou virrei, Pedro de Aragón, marquès de Povar. Convergí a Tarragona amb les romanalles militars amb les quals Hinojosa havia fet prodigis fins aquell moment. Madrid havia resolt que el principal objectiu passava a ser socórrer Perpinyà, estretament assetjada pels francesos, i a aquells castellans que supuraven supèrbia, no se’ls va ocórrer res millor que enviar-hi l’exèrcit de Povar camp a través, pel mig del país, despreciant la capacitat operativa de l’exèrcit francès i dels propis catalans.

Així que els hispànics van posar un peu al Penedès, es van mobilitzar les tropes regulars franceses i arreu del Vallès es va tocar a sometent, de manera que un eixam de miquellets acudiren prest a interceptar els de Povar. Els últims dies de març de 1642, d’algunes escaramusses insubstancials es va passar a una batalla campal, prop de Sant Celoni, que obligà els hispànics a recular. Però ja era massa tard, els sometents arribaven de tot arreu i coparen els intrusos, de manera que, l’últim dia de març, a prop de Vilafranca del Penedès, entre la Granada i Pacs, el nou exèrcit de Felip IV que trepitjava terra catalana de feia només un parell de setmanes, queia presoner pràcticament sencer²².

²² *Relacion de la derrota, y presa del general don Pedro de Aragón y de todo su exercito*. Barcelona: Gabriel

Fragment del foli 330 del *Diario de las guerras...* (BNE, ms., reg. 2337)

Entenem que les poques unitats esparses que pogueren escolar-se del bloqueig dels sometents, devien escapar corrents cap a Tarragona, i podem ben suposar que, llavors, els cruels miquelets, destres com ningú més en l'art dels paranyes i les emboscades²³, en devien de fer xixines a centenars. Ens ho confirma un últim comentari del dietari castellà, que implicava directament els altafullencs. Pel que sembla, la van fer tan grossa, que la tropa hispànica de Tarragona va decidir ferhi una dura incursió, per pura revenja. Això va ser la nit del primer dia de maig de 1642:

“Ase dado orden para que esta noche salga cavallería nuestra la buelta de Altafulla ha acer el daño que pudiere. Y todo lo que hiçiera en este lugar es muy vien mereçido, porque aviendo venido a la obediencia, es donde mayores atrocidades han echo con jente nuestra en la retirada de la rota de D. Pedro

Nogués, 1642. Vegeu, així mateix, la síntesi de SANABRE. *La acción...*, p. 200-204.

²³ Sobre els miquelets, vegeu: GÜELL, MANEL. “A la contra. Els primers miquelets (Camp de Tarragona)”. *A Carn!* [En línia], Setembre de 2012, núm. 20, p. 4-16. Disponible a: <https://blocs.tinet.cat/acarn/files/2012/01/ACarn20Setembre121.pdf>.

de Aragón [...] Esta mañana volvió la jente que fué a Altafulla aviendo echo todo el daño que pudo y trujo alguna pressa de ganado y cargas de víveres que venían de la tierra a dentro”²⁴.

Aquí s’acaben les notícies de la nostra font d’informació. L’aplec és minso, ja que Altafulla, ni era llavors una població important, ni tenia, ultra el seu castell, gaire valor estratègic. Ben al contrari que Tamarit, que portava de cap a uns i a altres i, pel domini de la qual, es va lliurar més d’un combat. Però, això, ja és una altra història...

²⁴ *Diario de las guerras...*, f. 330-331 i BNE, ms., reg. 2374, f. 29.